

WSTĘP

Prezentowany numer specjalny „Studiów nad Rodziną” związany jest z realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 projektem pt. „Profesjonalizacja usług asystenckich i opiekuńczych dla osób niesamodzielnych – nowe standardy kształcenia i opieki”. Liderem projektu jest Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie, zaś partnerami Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Wydział Studiów Nad Rodziną) oraz Stowarzyszenie „Niepełnosprawni dla Środowiska EKON” w Warszawie. Projekt współfinansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (POWR. 02.08.00-00-0018/17-00) i realizowany jest w okresie od 1 lipca 2017 roku do 30 czerwca 2019 roku.

Celem głównym podejmowanych w ramach projektu działań jest profesjonalizacja opieki nad osobami starszymi o różnym stopniu niesamodzielności w ich miejscu zamieszkania. W założeniach realizacja podjętych zadań ma przyczynić się do skuteczniejszej interwencji, większej efektywności, spójności i skoordynowania rozwiązań, dzięki¹:

- opracowaniu standardów kształcenia w usługach asystenckich i opiekuńczych świadczonych na rzecz osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności,
- wypracowaniu standardów usług asystenckich, opiekuńczych i teleopieki;
- wypracowaniu jednolitego systemu oceny niesamodzielności, przez stworzenie jednolitej definicji osoby niesamodzielnej oraz stopni niesamodzielności,
- możliwości porównywania rezultatów prowadzonych działań opiekuńczych i asystenckich (analizy porównawczej) między gminami, w których przeprowadzono pilotaż, a innymi gminami,

---

¹ Założenia projektu pt. „Profesjonalizacja usług asystenckich i opiekuńczych dla osób niesamodzielnych – nowe standardy kształcenia i opieki” przedstawiono na postawie informacji zawartych na stronie: <http://www.aio.uksw.edu.pl/pl/node/419> (dostęp 12 października 2018 roku).

- możliwości oceny usług asystenckich i opiekuńczych świadczonych w gminach, jak również możliwość długoterminowego planowania form wsparcia dla osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności.

W podejściu realizatorów projektu standardy jakości usług opiekuńczych, asystenckich i teleopieki zostały dostosowane do potrzeb osób o różnych stopniach niesamodzielności ocenianych z wykorzystaniem Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF). W związku z tym zespół ekspertów określił trzy stopnie niesamodzielności w oparciu o klasyfikację ICF: stopień I - osoba o umiarkowanej zależności, wymagająca wsparcia w niektórych codziennych aktywnościach; stopień II – osoba o znacznej zależności, wymagająca wsparcia w większości codziennych aktywności; stopień III – osoba całkowicie zależna wymagająca wsparcia we wszystkich codziennych aktywnościach².

W założeniach twórców i realizatorów projektu standaryzacja jakości usług oraz stworzenie podstaw do wprowadzenia jednolitego systemu oceny niesamodzielności osób starszych pozwolą na wypracowanie propozycji założeń do projektów regulacji prawnych w przedmiotowym zakresie, które umożliwią implementację wypracowanych standardów oraz pozwolą na optymalne dostosowanie oferty usług opiekuńczych, asystenckich i teleopieki do zróżnicowanych potrzeb niesamodzielnych osób starszych w ich miejscu zamieszkania, a tym samym pozwolą na ograniczenie nierówności w standardach usług. Podejmowane działania mają przyczynić się do podniesienia jakości życia niesamodzielnych osób starszych i ich opiekunów, a pośrednio wpływać pozytywnie na poziom spójności społecznej. Opracowanie standardów kształcenia w zakresie usług asystenckich i opiekuńczych, przeprowadzenie szkolenia, a następnie pilotażowe wdrożenie i przetestowanie standardów tych usług, w istotny sposób przyczyni się do zwiększenia wiedzy i umiejętności potencjalnych opiekunów i asystentów. Pilotażowe wdrożenie nowoczesnych technologii do opieki nad osobami starszymi (teleopieka) pozwoli zidentyfikować bariery upowszechniania ich stosowania w gospodarstwach domowych z niesamodzielnymi seniorami. Umożliwi to późniejsze wdrożenie wypracowanych standardów i metod kształcenia przez podmioty świadczące te usługi na terenie kolejnych gmin, pozwoli na ocenę świadczonych usług, stworzy możliwość długoterminowego planowania form wsparcia dla osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności. Profesjonalizacja opieki nad niesamodzielnymi osobami starszymi przyczynia się do skuteczniejszej realizacji interwencji, eliminacji przypadków dyskryminacji seniorów ze względu na niepełnosprawność oraz wyrównywanie ich szans życiowych³.

---

² Tamże.

³ Tamże.

Problemy osób starszych i niesamodzielnych stanowią przedmiot zainteresowania różnych dyscyplin naukowych, dlatego analizy tematu głównego i konstrukcja merytoryczna niniejszego numeru „Studiów nad Rodziną” zostaną przedstawione w perspektywie interdyscyplinarnej (nauki prawne, nauki socjologiczne, pedagogika, psychologia, nauki medyczne). Okres starości i trudności w samodzielnym funkcjonowaniu, będące uzasadnieniem konieczności działań pomocowych, asystenckich i opiekuńczych, mogą dotyczyć wielu obszarów życia osoby niesamodzielnej i jej rodziny, co wskazuje na potrzebę zróżnicowanego podejścia w działaniach wspierających. Struktura numeru opiera się na ośmiu artykułach naukowych tworzących interdyscyplinarną płaszczyznę analizy głównej problematyki.

Całość zbioru otwiera artykuł z zakresu nauk prawnych autorstwa Aleksandry Syryt pt. „Konstytucyjne podstawy ochrony osób niesamodzielnych”. Autorka wychodząc z założenia, że wokół problemów dotyczących osób niesamodzielnych skupiają się różnego rodzaju rozwiązania prawne określające uprawnienia dla danej osoby, a także obowiązki podmiotów prawa prywatnego oraz organów władzy publicznej, zwraca uwagę na potrzebę analizy statusu osoby niesamodzielnej w kontekście Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Akt ten wyznacza pozycję jednostki w państwie i określa ramy ochrony, którą władze publiczne muszą jej zapewnić.

Wybrane aspekty systemu wsparcia osób starszych oraz potrzeb w zakresie opieki długoterminowej we Włoszech jako modelowego przykładu funkcjonowania wielowymiarowego rozwiązania sektora finansów publicznych zaprezentowane zostały przez Sławomira H. Zarębę i Marcina Zarzeckiego w artykule pt. „Analiza socjo-ekonomiczna systemu wsparcia osób starszych oraz potrzeb w zakresie opieki długoterminowej we Włoszech”. Przeprowadzone przez Autorów studium systemu wsparcia osób starszych we Włoszech pozwoliło na uzyskanie danych umożliwiających przeprowadzenie analizy rynku usług opiekuńczych świadczonych w trybie publicznym i komercyjnym, optymalizacji nadzoru i planowania wizyt związanych ze świadczonymi usługami, dostępu do danych instytucjonalnych oraz narzędzi analitycznych wspomagających procesy zwiększania efektywności organizacji usług opiekuńczych, analizy kosztów systemu usług opiekuńczych, systemu orzecznictwa i wdrażania klasyfikacji ICF.

Z kolei Małgorzata Szyszka w swoim artykule pt. „Seniorzy i starzenie się w polskiej polityce rodzinnej” analizuje zagadnienie starzenia się społeczeństwa oraz ukazuje portret polskiego seniora. Dokonuje również analizy tych kategorii problemów seniorów, które stanowią współczesne wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej. W tym kontekście odwołuje się do różnych instrumentów polityki rodzinnej mających na celu wsparcie i aktywizację seniorów.

Natomiast w artykule Marty Luty-Michalak pt. „Demograficzne uwarunkowania zapotrzebowania na usługi asystenckie i opiekuńcze wśród osób starszych w Polsce” podjęte zostały analizy wybranych demograficznych uwarunkowań procesu starzenia się społeczeństwa polskiego. Autorka weryfikuje hipotezę o zmniejszających się możliwościach sprawowania opieki nad osobami starszymi przez członków najbliższej rodziny w świetle postępującego procesu starzenia się społeczeństwa polskiego w perspektywie czasowej do 2080 roku. Proces ten implikuje wiele wyzwań, w tym także konieczność zapewnienia opieki niesamodzielnym osobom starszym.

W dalszej kolejności ukazany został w psychologicznej perspektywie problem związany z sytuacją osób starszych, jakim jest poszukiwanie powiązań pomiędzy percepcją czasu w kategoriach metafor a postawami życiowymi. Justyna Kurtyka-Chałas w artykule pt. „Indywidualne właściwości percepcji czasu u osób starszych z perspektywy badań własnych” przedstawia wyniki przeprowadzonych przez siebie badań, które wskazują na istnienie istotnych powiązań pomiędzy wybranymi postawami życiowymi a percepcją czasu u osób starszych.

Przedstawienie problemów, które należy uwzględnić w toku edukacji terapeutycznej pacjentów z demencją starczą i ich rodzin, podjęte zostało przez Annę Mirczak w artykule pt. „Wybrane potrzeby edukacji terapeutycznej osób z demencją starczą oraz ich rodzin” ukazującym medyczne aspekty analizowanych zagadnień. Demencja jest nieuleczalną chorobą przewlekłą, zaliczaną do współczesnych problemów geriatrycznych. Wywołuje szereg negatywnych konsekwencji fizycznych, psychicznych i społecznych. Jako choroba postępująca, może doprowadzić do całkowitej niepełnosprawności chorego, a co za tym idzie konieczności sprawowania całodobowej opieki przez osoby drugie. Autorka zwraca uwagę, iż opiekunami osób chorujących na demencje są przede wszystkim członkowie najbliższej rodziny, w związku z tym pojawia się konieczność edukacji terapeutycznej tych osób. Ponadto sama osoba chora na drodze edukacji terapeutycznej powinna zostać wyposażona w wiedzę i umiejętności niezbędne do skutecznego samodzielnego zarządzania własną chorobą.

Ewa Sosnowska-Bielicz i Joanna Wrótniak w artykule „Samotność seniorów a rodzina. Wyzwania dla opieki profesjonalnej” podejmują problematykę samotności osób starszych i związanych z tym wyzwań dla opieki profesjonalnej. Zakończenie aktywności zawodowej, zmiana pozycji i ról w rodzinie, zmniejszanie się sieci towarzyskiej i ograniczanie kontaktów społecznych, wdowieństwo, to wybrane czynniki posiadające wpływ na przeżywanie osamotnienia w tym okresie życia. Autorki poddały analizie wybrane przyczyny samotności seniorów, ze zwróceniem uwagi na rolę rodziny jako czynnika zmniejszającego ryzyko odczuwanej samotności. W artykule poruszono również kwestie związane z potrzebą profesjonalnej opieki odpowiadającej na złożone potrzeby osób w podeszłym wieku.

Całość zbioru zamyka artykuł w niemieckiej wersji językowej autorstwa Józefa Młyńskiego pt. „Hilfe für ältere Menschen im rahmen der Sozialarbeit in Polen” (Pomoc dla osób starszych w ramach pracy socjalnej w Polsce). Zaprezentowane zostały w nim główne formy pomocy kierowanej do osób starszych w ramach pracy socjalnej w Polsce, a także rola pracownika socjalnego w zakresie wsparcia seniorów. Autor wyjaśnia zarówno podstawowe zagadnienia teoretyczne, jak również podstawowe instrumenty stosowane w praktyce wspierania tej grupy osób w systemie pomocy społecznej.

Prezentowany numer tematyczny „Studiów nad Rodziną” poświęcony problematyce tworzenia standardów jakości usług asystenckich i opiekuńczych oraz standardów kształcenia nie jest związany z promocją projektu, ani realizacją działań świadomościowych w tym zakresie. Wydanie numeru specjalnego czasopisma wynika z konieczności szerokich konsultacji środowiskowych związanych z podejmowanymi działaniami, które uzupełniają pozostałe aktywności projektowe. Jak już zostało zasygnalizowane, trudności w samodzielnym funkcjonowaniu osób starszych, będące uzasadnieniem konieczności działań asystenckich i opiekuńczych, mogą dotyczyć wielu obszarów życia osoby niesamodzielnej i jej rodziny, co wskazuje na potrzebę wieloaspektowego i kompleksowego podejścia w działaniach wspierających. Oddając do rąk Czytelników niniejszy numer czasopisma pt. „Profesjonalizacja usług asystenckich i opiekuńczych dla osób niesamodzielnych – nowe standardy kształcenia i opieki” wyrażamy nadzieję, iż uwzględniona interdyscyplinarna płaszczyzna analizy głównej problematyki pozwoliła na zwrócenie uwagi na potrzebę zróżnicowanego podejścia w działaniach wspierających na rzecz osób starszych i niesamodzielnych.

Redaktorzy tematyczni:
Agnieszka Regulska*
Andrzej J. Najda*

---

* **Agnieszka Regulska** – dr n. hum. w zakresie pedagogiki, kierownik Katedry Pedagogiki Rodziny, Wydział Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Pełnomocnik Rektora UKSW ds. osób z niepełnosprawnością, ekspert ds. osób z niepełnosprawnością w projekcie pt. „Profesjonalizacja usług asystenckich i opiekuńczych dla osób niesamodzielnych – nowe standardy kształcenia i opieki”, współfinansowanym przez Unię Europejską (nr projektu POWR. 02.08.00-00-0018/17-00).

* **Andrzej J. Najda** – dr hab. prof. UKSW, prodziekan Wydziału Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ekspert ds. efektów kształcenia w projekcie pt. „Profesjonalizacja usług asystenckich i opiekuńczych dla osób niesamodzielnych – nowe standardy kształcenia i opieki”, współfinansowanym przez Unię Europejską (nr projektu POWR. 02.08.00-00-0018/17-00).